

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

30.

Istina je tedaj: manjka nam mož — voditelj. To je prva a tudi najglavnejša naša narodna beda. A so še druge zapreke, ki ovirajo naš naroden napredek. Saj na človeka in tudi na narode ne vplivajo samo možje, ampak — in to še prav zeló — tudi socialne razmere, koje so pa sedaj po celi Evropi žalostne — prežalostne.

Sedanje devetnajsto stoletje imenuje se rado stoletje svobode, stoletje napredka, stoletje omike in prosvete. Veličastni in prekrasni naslovi! Res je, da se je našlo v sedanjem stoletji mnogo novega, koristnega in potrebnega; a ne pozabimo, tudi mnogo nepotrebnege, slabega in škodljivega. Res je, da so se osvobodili kmetje tlake; res je, da so se oprostili tudi črni robovi služnosti. Resnično vse hvale in slave vredna prizadetja, vredna krvi, koja se je protila za to. Res je, da ima danes pravico vsak učiti se, česar se hoče; res je, da sme vsakdo živeti in umreti v katerikoli veri ali neveri, sme se oblačiti in lišpati, kakor mu je drago. Res je tudi, do so pri vsem tem mnogi obogateli, mnogi prispeli do visocih časti; a nasprotno prišlo jih je še več na beraško palico. Res je pa dalje tudi, da ni vedno oni na boljem, ki je najjači po duhu in značaji, ampak doseza se ravno sedaj največ z zvijačo, spletkami in lažjo. To je pa tudi velikanska slabost sedanjega veka. Ravno kar osvobojen tlačan zabredel je dostokrat še v večo bedo, kakor je bila tlaka, ter šel potem sam prodat se za hlapca.

O proglašeni sedanje svobode prorokovali so se narodom zares zlati časi. Govorilo se je, da bode imel odslej vsakdo pravico in priložnost razvijati, dopolnjevati ter vporabljeti sebi in drugim v prid vesoljne svoje moči. Nikdo ne bode smel ovirati nikogar pri njega početji, vsakomu dosegljive bodo vse koristi časti. Kratko in malo: delal bode vsak, kar bode hotel, in zraven tega živel srečno in zadovoljno.

Ali pokazalo se je kmalu, da so bile to same obljube. Večina ljudi jela je res vporabljeti, in morala je tudi vporabljeti vse svoje sile; a dobiček in časti želi so največ oni, ki niso mignili niti z jednim prstom. Da, da, le preveč moči vporabili so premnogi, nekateri celo vse. In vporabivši jih ostalo jim ni ničesa. Bili so siromaki na duhu in na telesu, komaj so sposobni hlapčevati.

31.

In sledilo je to, o čemur piše A. pl. Weidlich v svoji knjigi: „Ein Wort über die Degeneration der Bevölkerung: „Socialne razmere

v novejšem času posebno tudi v avstro-ogerski državi premenile so se tako, da se ne more prezirati njih škodljivi vpliv na dušno in telesno celokupnost ljudstva. Po vseh krogih — piše se v nekem zelo razširjenem dunajskem listu — in izvzeti tudi niso viši krogi, vlada neka osurovelost, neznačajnost in toliko cinizma, da se ne vemo spominjati časa, v kojem ga je bilo že toliko. Cele vrste prebivalstva okužene so že, te okuževajo tudi druge, ter vničile bodo s časom še zdrave elemente. To okuževanje nima določenega namena, ono vničava vse, kar je še zdravega ter prevlada v kočah in palačah.“

V soglasji s temi nazori je tudi spis, koji je priobčila dunajska „Reform“: „Bolj sanjarski nego krepkovoljni vstaji l. 1848. sledila je žalostna in strašna doba duševnih zmešnjav in нравstvene zdivjanosti. Na Francoskem izlegla se je ta kuga, ter se razširila po vsej Evropi; ona se sicer ni vsiljevala sama narodom, ampak ti stegovali so sami roke po nji. Navstale so razmere, ki so nas prisilile obupati o vrednosti in blagoru naroda in človeštva, in ki so jednake onemu izprijenju, kojemu je sledil vesoljni potop.“

To pisano je bilo že l. 1873. Ali je sedaj morda kaj drugače? Žalibog, da je še slabije.

Povsod beda, povsod zmeda. Zadolžene so države, občine in posamniki do grla. V Galiciji in Bukovini n. pr. je več kot polovica ljudi, koje prištevajo bogatim, skoro čisto bankerotna. Na Ogrskem je ravno tako, in še slabije. „Laibacher Zeitung“ oznanja nam pa tudi dan za dnevom isto o razmerah na Kranjskem prijavljajoča ogromno število naznačil o eksekutivnih dražbah, po kojih se prodajajo posestva na Kranjskem vsled dolgov njih gospodarjev. Res, žalostno pesen poje „Laibacher Zeitung“.

A še žalostnejša je нравstvena beda, ki sledi vselej in povsod žalostnim gospodarskim razmeram. Siromak izgnan iz svojega posestva gre potapljat svojo žalost, svoje skrbi in morda tudi svojo jezo nad onim, koji ga je izgnal, najraje z žganimi pijačami. V istini potopi tudi to za trenotek. A ko se strezne zopet, obide ga takoj stara žalost in prejšnje skrbi, in zopet gre pit žgano pijačo, in zopet posreči se mu vsaj za par uric pozabiti svojo bedo. In tako gre dan za dnevom. Iz nekdanjega spoštovanega posestnika postal je oduren in zahmehoven pijanec. Vsakdo vé, da žgane pijače jako neugodno vplivajo na človeka, in sicer na njega dušo in telo. Njih moč vtolaži pač od začetka razburjene živce človekove, če tudi mnogokrat samo za trenotek, a pozneje razjari jih le bolj in bolj. Pijanec se podivja in osurovi popolnem, on je zgubljen za človeštvo, kojemu je samo jedino v škodo, a nikdar ne v korist.

32.

Posledica žalostnim socijalnim razmeram je pa tudi ta, da mladina dan danes skoro nič ne spoštuje starišev in učiteljev, da se množi od dne do dne število hudodelcev obojega spola, in da je vedno več onega ženstva, ki prodaja svoje lastno meso in zraven še nezakonskih otrok. Nezreli mladiči govoré ti že o erotičnih zadevah, kakor stari osiveli grešniki; in dvajsetletni mladiči podobni so že osivelim starčkom, brez barve so, brez sokú, brez moči, brez eneržije. Od take mladine tedaj odvisen bode naš naraščaj. Bogú bodi potoženo to. Lep zarod bode to, še manj barve, še manj sokú, še manj eneržije bode imel. Poštenega, pravicoljubivega in značajnega človeka ne bode kmalu več, in prav ima Heine, ki poje:

„Die Wahrheit schwindet von der Erde,
Auch mit der Treu' ist es vorbei;
Die Hunde wedeln noch und stinken
Wie sonst, — doch sind sie nicht mehr treu“.

Izpopačuje se vse: javno menenje, jedi in pijače, obleka, orodje, celo zdravila. Prenapolnjene so kaznilnice, norišnice in žganjarije, in prazne so cerkve. Le malokdo še zahaja v božje hramove iskat tam tolažila in navdušenja; večina ljudstva jači se s pijačo in surovimi govoricami.

Bili so že žalostni časi na zemlji, ako ravno tako žalostnih še ni bilo. A nekoč imeli so narodje vsaj upanje, da jim pride odrešenik, ki jih bode osvobodil vseh tug in nadlog, ter jim pokazal nova pota, po kojih pridejo do sreče. In prišel je v istini oni dolgo pričakovani odrešenik. — Toda tega sladkega upanja nimamo mi. Odrešenika ne bode več, da nam pomore iz sedanje bede. Ne kaže tedaj družega, nego da si pomagamo sami, in pomagal nam bode tudi Bog.

33.

Zgodovina nas uči, da so vedno napredovali in najbolj samostojni bili oni narodje, ki so se v gospodarstvu odlikovali od družih. Slabe gospodarske razmere vničile so pa tudi skoro vselej in povsod ves napredek, vso samostojnost in celo ves značaj narodov.

Tudi Slovenci nismo v tako ugodnem polužaji, da bi mogli reči, da so naše gospodarske razmere prijetne in vesele. Nikakor ne. Res stvarnica nam ponuja vse, ali zamudili smo jemati od nje. Koliko pre-moga in družih rudnin n. pr. izkoplje se leto za letom iz naših [tal. Toda s tem prirodnim našim bogastvom polnijo si žepe le tujci. Niti jednega slovenskega podjetja v tem obziru ni, in ga ni bilo. Slovenec pripraven je le za to, da žrtvuje še svojo telesno moč pri izkopavanji teh rudnin, in vesel mora biti, da pripoznavajo tujci, da je on res iz-

vrstna tovarna živina. Kako bogate, kako ponosne bi lahko bile naše slovenske pokrajine, ko bi to prirodno bogastvo bilo njim v prid, kako bi se ponašal, kako bi napredoval lahko naš slovenski rod, ako bi ostajal njemu ves ta dobiček, ki gre leto za letom v tuje žepe, v tuje kraje. Vendar to se ne da popraviti več. Zamudili smo jemati od stvarnice, kar nam je ponujala v tako obilni meri, in naši izvrstni in bogati rudniki ostaneje na veke lastnina tujcev, njih bogastvo in njih ponos. Mi pa ostanemo, kakor smo bili: pridni pomagači njihovi pri izkopavanju našega narodnega bogastva. Škoda za rudnike.

Dalje imajo tudi naše slovenske pokrajine mnogo lepih in veličastnih gozdov, koji so pa vendar le še v rokah slovenskih. Na te se je prejšnje čase tudi jako malo pazilo. Ljudje izsekavali so jih, kolikor so le mogli. Saj je znano, da je bil nekoč ves sedaj čisto opustošeni Kraški svet gromovit gozd, poln najčvrstejšega lesa, in sedaj je le sama bela skala. Tudi drugod sem ter tje zmanjkalo je gozdov: les je šel na tuje, in doma ostala so le suha rebra gričev. In denar, ki smo ga prejeli za les? Oj, ta je šel tudi, in sicer največ ga je šlo spremenjenega v vince po vedno žejnih grlih gospodarjev. Sedaj pa gozda ni, denarja ni, in vina tudi ni, ker ga ni kupiti s čem. Škoda tudi za to.

• Naši gospodarji pa še sedaj niso povsem prepričani o koristi in vrednosti gozdov. Ves pouk, vse pisarenje o tem predmetu ni imelo čisto nič vpliva. K sreči prišla je nova gozdarska postava na pomoč gozdom in njih posestnikom, koja vendar prepreči sem ter tje, da se ne izseka prav čisto vseh gozdov.

O koristi in važnosti gozdov pisal sem tudi jaz v nekdanjem „Slovanu“ dolg članek. Čuvajte gozde! klical sem takrat, kajti neštetilne so dobrote, koje vam delé gozdi. Naj jih navedem tu še jedenkrat:

Gozd odganja hudo uro; gozd brani, da ne odnaša voda dobre zemlje; gozd pridržuje mokroto, da ne izhlapeva preneglo; gozd čisti zrak; gozd brani zemljo povodnji; gozd varuje nas silnih vetrov; gozd je krasota [zemlje; gozd daje nam mnogo zdravilnih zelišč, stelje, potrebnega lesa, i. t. d., i. t. d.

(Dalje prih.)

Zelenjadarstvo na šolskem vrtu meseca sušca.

Nič manj važno, nego sadjarstvo, je tudi zelenjadarstvo na šolskem vrtu. Je sicer dosti krajnih šolskih svetov, koji mislijo, da mora učitelj ves šolski vrt zasaditi s sadjem, a na take nevedneže se nesmemo ozirati. Brez ozira na to, da moramo vsled umnega kolobarjenja v drevesnici nekaj prostora porabiti za zelenjadarstvo, je zelo